

„Nie zatwardzajmy serc, gdy słyszymy krzyk biednych. Starajmy się postępować i żyć, by nikomu w naszej Ojczyźnie nie brakowało dachu nad głową i chleba na stole, by nikt nie czuł się samotny, pozostawiony bez opieki”

Jan Paweł II
Homilia w Elku, 08.06.1999r.

ISTOTA CARITAS DIECEZJALNEJ NA PODSTAWIE PRAWA KOŚCIELNEGO I DOKUMENTÓW KOŚCIOŁA ORAZ PRAWA CYWILNEGO

Dzisiejszego dnia, gdy świętujemy X – rocznicę naszej Caritas Diecezjalnej pragnę przedstawić krótką refleksję o źródłach istotnego działania Kościoła – pomoc ubogim i biednym – moja refleksja będzie próbą przedstawienia najważniejszych dokumentów prawnych kościelnych i cywilnych określających zasady działania Caritas w Kościele i w państwie. Przed rozpoczęciem omawiania dokumentów prawnych musimy uświadomić sobie podstawową tezę: powołanie Kościoła do niesienia pomocy drugiemu człowiekowi znajdującemu się w potrzebie. Prawda ta wynika przede wszystkim z polecenia założyciela Kościoła – Jezusa Chrystusa.

Nie można przejść do omawiania dokumentów Kościoła bez chociażby pobieżnego przytoczenia kilku fragmentów Pisma Św., które od zawsze nakładały na wierzących obowiązek niesienia pomocy bliźniemu. Pismo Święte ST ma charakter religijno-moralny z zawartymi wskazaniem natury społeczno-politycznej. Posiadacze ziemscy mieli obowiązek niesienia pomocy ubogim /Kpł 19,9; Pwt 24,19/ obowiązek dawania dziesięciny „przechodniom, sierocie i wdowie” /Pwt 26,12/. Już w starożytności izraelskiej troszczono się o formy zabezpieczenia społecznego; „Jeżeli brat twój zubożeje i ręka jego osłabnie, to podtrzymasz go, aby mógł żyć z tobą przynajmniej jako przybysz czy osadnik. Nie będziesz brał od niego odsetek ani lichwy...Będziesz się bał Boga swego i pozwolisz żyć bratu z sobą.... nie będziesz mu dawał pokarmu na lichwę”

Czy w innym miejscu „Jeżeli będzie u ciebie ubogi któryś z braci, w jednym z twoich miast, w kraju, który ci daje Pan, Bóg twój, nie okażesz

twardego serca wobec niego ani nie zamkniesz swej ręki przed ubogim twym bratem, lecz otworzysz mu swą rękę i szczerze mu udzielisz pożyczki, ile będzie mu potrzeba” /Pwt 15,4/.

Jezus Chrystus kontynuując rozpoczęte przez Boga Ojca dzieło zbawienia pragnie stworzyć nowe społeczeństwo, gdzie nie będzie niesprawiedliwości, wyzysku i ubóstwa. Podstawowa teza o treści społecznej nauki Kościoła zawarta jest w Ewangelii. Jest to prawda o równości i godności wszystkich ludzi, zaś przykazanie miłości, obejmujące wszystkich, pogłębia i umacnia więź społeczną między ludźmi. Jezus apelował o podjęcie dzieł miłosierdzia, zaś dawanie jałmużny i dzielenie się dobrami z tymi, którym ich brakuje uznał za obowiązek /Mt 25, 31-46/.

Apostołowie, Ojcowie Kościoła, Papieże na tych wskazaniach budowali społeczną naukę Kościoła precyzując prawa i obowiązki człowieka i podstawowe zasady życia społecznego: sprawiedliwość społeczna, miłość społeczna, dobro wspólne, pomocniczość, solidarność.

1. Dokumenty Kościoła w okresie przedsoborowym

1. „*Rerum Novarum*” Papieża Leona XIII

Leon XII widząc wielki rozdzwitek pomiędzy Kościołem i światem chciał zbudować pomost, aby ponownie wyjść do świata z misją zbawczą Jezusa Chrystusa. W swojej encyklice poruszył problemy społeczne, podał zasady i wskazania oraz analizę patologii społeczno-gospodarczej. Potępił ówczesnie panujący kapitalizm i uznał go jako ustrój krzywdy społecznej, w encyklice pominięto jednak milczeniem nędzę robotników i lichwę pieniężną¹

2. „*E supremi apostolatus*” Papieża Piusa X i „*Soliti nos*” Benedykta XV

Dwaj Papieże bronili – choć na różne sposoby- idei cywilizacji chrześcijańskiej. Pius X zmagął się przede wszystkim z błędami doktrynalnymi spowodowanymi pokusą modernizmu i laicyzacją, dlatego głosił ideę „instaurare omnia in Christo” – „odbudowania wszystkiego w Chrystusie” Bronił słusznych interesów robotniczych i przestrzegał, aby biedni nie pozostali sami² Benedykt XV nie pogłębił refleksji nad myślą społeczną Kościoła gdyż trwała I wojna światowa, ale to właśnie z tej perspektywy przestrzegał, że ona przyniesie głód, nędzę i ubóstwo.

¹ Por. P. Laubier, *Myśl społeczna Kościoła Katolickiego od Leona XIII do Jana Pawła II*, Warszawa-Kraków 1988, s. 31-32.

² Por. Cz. Strzeszewski, *Katolicka nauka społeczna*, Lublin 1994, s. 200.

3. „*Quadragesimo anno*” Piusa XI

Papież nawiązał do nauczania zawartego w *Rerum Novarum* i wskazał nowe drogi do rozwiązania kwestii społecznych wzywając do przebudowy dotychczasowego systemu społeczno-gospodarczego, domagał się takiej płacy dla robotnika aby nie cierpiał biedy i nie emigrował za chlebem pozostawiając rodzinę³

4. „*Sertum laetitiae*”, „*Quemadmodum*” Piusa XII

Dwa w/w dokumenty omawiają zagadnienia miłości i sprawiedliwości społecznej oraz miłosierdzia chrześcijańskiego. Głównym motywem troski Pasterza Kościoła jest sprzyjanie rozwojowi więzi społecznej, aby nie było ludzi opuszczonych i biednych co mogłoby wywoływać konflikty⁴

5. „*Mater et Magistra*”, „*Pacem in terris*” Jana XXIII

Jan XXIII bardzo mocno nawiązywał do zasad nauki chrześcijańskiej przy rozwiązywaniu problemów społecznych: sprawiedliwy podział w dochodzie społecznym, zagadnienie własności, problem populacji, przeludnienia i biedy⁵ Nowością nauczania Jana XXIII w *Mater et Magistra* było twierdzenie, że głównym problemem w dziedzinie społecznej nie był proletaryzm klasy robotniczej i wyzysk ze strony kapitalistów, ani też ustrój wolnej konkurencji, ale nierównomierny podział dochodu społecznego, co poważnie narusza zasadę sprawiedliwości.

6. „*Populorum progressio*”, „*Octogesima adveniens*” Pawła VI

Paweł VI mocno zaakcentował potrzebę solidarnej akcji zbiorowej aby dobrze obrać kierunek przemian społecznych. Pomoc dla biednych jest chrześcijańskim obowiązkiem służby bliźniemu.

7. Dokumenty Papieża Jana Pawła II

„*Laborem exercens*”, „*Sollicitudo rei socialis*”, „*Centesimus annus*”, „*Dives in misericordia*”, „*Familiales consortio*”, „*Christifideles laici*”

Dokumentem w całości poświęconym dysproporcjom w rozwoju świata jest „*Sollicitudo rei socialis*”, w tym dokumencie po raz pierwszy znajdujemy cały rozdział „*Niektóre wskazania szczegółowe*” gdzie papież

³ Por. Pius XI, *Quadragesimus annus*, n.71.

⁴ Por. Cz. Strzeczewski, *op.cit.*, 286.

⁵ Por. J. Majka, *Katolicka nauka społeczna*, Rzym 1986, s. 327.

wskazał na konkretne sposoby stawiania czoła różnym problemom stanowiącym współczesną kwestię społeczną. Jednym ze sposobów jest „opcja na rzecz ubogich”⁶ a więc głodujących, żebrzących, bezdomnych, pozbawionych pomocy lekarskiej. Jest to forma pierwszeństwa w praktykowaniu miłości chrześcijańskiej, zalecanej przez papieża w ramach społecznej odpowiedzialności spoczywającej na posiadaczach dóbr.

Zaś w adhortacji „Christifideles laici” Jan Paweł II wezwał świeckich do zaangażowania się w sposób bardzo konkretny na rzecz rozwiązywania problemów społecznych, na rzecz drugiego człowieka często potrzebującego⁷

2. Caritas w Polsce

Po zakończeniu II wojny światowej przy Konferencji Episkopatu Polski istniała Komisja ds. Charytatywnych, na czele, której stał abp Adam Sapieha. Do głównych zadań tej Komisji – zgodnie ze Statutem – należało:

utrzymywanie łączności z diecezjalnymi centrami kościelnej akcji charytatywnej

- organizowanie kursów i zjazdów dla kierowników diecezjalnych
  - inicjowanie ogólnokrajowych akcji charytatywnych
  - wspomaganie działalności charytatywnej na terenie diecezji
  - organizowanie pomocy zakładowej
  - pomoc doraźna i akcje zapomogowe
  - organizowanie „Tygodnia miłosierdzia” i „misji dworcowych”
- inna pomoc: odbudowa zniszczonych budynków, dostarczanie zboża pod zasiew, warsztaty dla podopiecznych, rehabilitacja kalek.
- wspólnie z Ministerstwem Zdrowia zakładano ośrodki zdrowia na wsiach.

Powojenna działalność Caritasu nie była mile widziana przez władze komunistyczne, które po akcjach propagandowych w 1950r. zlikwidowały Caritas udowadniając – teoretycznie – że tylko państwo komunistyczne rozdziela wszelkie dobra i ma monopol na opiekę w zakresie dobroczynności. Cały majątek kościelnego Caritasu przejęło powołane do istnienia przez ówczesnie rządzących Zrzeszenie Katolików „Caritas” Sytuacja ta trwała nieprzerwanie do roku 1980, gdy to wraz ze zmianami systemowymi w Polsce i kryzysem gospodarczym napływały do Polski dary z zagranicy. Dobroczynicy zastrzegali sobie jednak, że dary przeznaczone są dla Kościoła katolickiego i tylko jednostki kościelne mogą dokonywać dystrybucji. Wobec takiego warunku władze komunistyczne pozwoliły na rozszerzenie

⁶ Jan Paweł II, *Sollicitudo rei socialis*, n. 42.

⁷ Tenże, *Christifideles laici*, n. 43.

kompetencji Komisji Charytatywnej Episkopatu, która istniała pomimo rozwiązania Caritas.

Przyjmowanie i dystrybucja darów z zagranicy była podstawową formą działalności Komisji w latach osiemdziesiątych. Wśród napływających darów: w latach 1982-86 najczęściej było żywności i odzieży, po czym ilość ta zmalała i napływały inne dary tj. lekarstwa i sprzęt medyczny a także narzędzia i sprzęt rolniczy.

W nowej sytuacji rodziły się nowe możliwości, tak więc w 1986r. Konferencja Episkopatu Polski nałożyła na proboszczów obowiązek tworzenia parafialnych zespołów charytatywnych, które swoją pomocą powinny objąć następujące kategorie osób:

osoby potrzebujące pomocy duchowej

osoby pozbawione praw i prześladowane

chorzy

rodziny wielodzietne, matki samotnie wychowujące dzieci, rodziny narkomanów, alkoholików, bezrobotnych, rozbite, zdemoralizowane dzieci i młodzież: biedne, osierocone, opuszczone, zaniedbane, deprawowane,

podróżni, emigranci, bezdomni

osoby ubogie materialnie: bez renty i emerytury, bezrobotni, powodzianie, pogorzelnicy, wdowy.

osoby przebywające za granicą; ofiary klęsk żywiołowych

inne osoby przeżywające trudności⁸

Obowiązek założenia parafialnych zespołów charytatywnych spoczywał na proboszczach, gdyż troska o ubogich należy do pierwszoplanowych zadań duszpasterza. Kapłanowi stojącemu na czele najmniejszej jednostki organizacyjnej w Kościele – parafii przypisuje się wśród jego podstawowych funkcji obok funkcji liturgiczno-rytualnej funkcję działalności charytatywnej. „Funkcja ta znajduje uzasadnienie w religijnym posłannictwie proboszcza. Pomijając fakt, że nędza materialna parafian pozostaje w związku z ich życiem religijnym i moralnym, proboszcz ma za zadanie rozwijać czynną miłość bliźniego, czyli między innymi spieszyć z pomocą wszystkim potrzebującym. W tym zakresie ma on nie tylko organizować akcję dobroczynności, ale także pobudzać parafian do pełnienia uczynków miłosierdzia. Socjologię religii interesują takie problemy, jak np. Czy ta funkcja w ogóle spełniana jest w parafii, a jeśli tak, to skąd się biorą

---

⁸ Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o pracy charytatywnej w parafiach, w: Statut Caritasu Polskiej, Warszawa 1990, s. 17-18.

dobra materialne rozdawane w parafii oraz w jaki sposób tę funkcję się wypełnia – w imieniu Kościoła, parafii czy poszczególnych jednostek”⁹

W zmieniającej się rzeczywistości Kościół mógł powracać na normalne drogi realizowania swojej misji i tak 10 października 1990r. Konferencja Episkopatu Polski powołała do życia Caritas Polska jako instytucję ogólnopolską¹⁰ Tym samym dla innych instytucji nadchodził zmierzch i tak w tym samym roku zostało rozwiązane Zrzeszenie Katolików „Caritas” Mienie przejęte po rozwiązaniu Caritas teraz powraca do pierwotnych właścicieli – w dokumentach użyto zwrotów: przekazało używając 193 placówki podlegające Zrzeszeniu Katolików Caritas.

3. Dokumenty prawa cywilnego

Na początku lat osiemdziesiątych pośród dokumentów prawa cywilnego odnajdujemy szereg rozporządzeń, które utorowały drogę do zaprowadzenia porządku prawnego pomiędzy państwem i Kościołem w dziedzinie współpracy instytucji charytatywnych.

1. Zwolnienie od cła dla transportów samopomocowych z zagranicy - 1980r.
2. Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie ekonomicznej i finansowej działalności charytatywnej w diecezji – 1982r.
3. Rozporządzenie Rady Ministrów o zwolnieniu z podatku od nieruchomości i z podatku drogowego – 1985r.
4. pisemna zgoda Narodowego Banku Polskiego na prowadzenie przez Komisję Charytatywną Episkopatu Polski rachunku bankowego – 1985r.
5. Rozporządzenie Ministra Finansów zwalniające od podatku dochodowego dochody przedsiębiorstw prowadzonych przez jednostki wyznaniowe oraz spółki handlowe, których udziałowcami są wyłącznie jednostki kościelne lub wyznaczone przez nie osoby duchowne – 1988r.
6. Głównym dokumentem, który zezwalał na prawidłową działalność Kościoła w zakresie dobroczynności, była Ustawa z dnia 17 maja 1989r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej¹¹ Ustawa ta precyzowała szczegółowo zasady działalności charytatywnej Kościoła, określała podmioty, formy i środki. Ta Ustawa pozwoliła władzom kościelnym powołać Caritas Polska oraz Caritas diecezjalne.

⁹ W Piwowarski, Religijność wiejska w warunkach urbanizacji, Warszawa 1971, s. 274-275.

¹⁰ Por. Statut Caritas Polskiej, op. cit.

¹¹ Por. Dz.U. nr.29 z dnia 23.05.1989r.

4. Statut Caritas¹²

Z przedstawionej analizy dokumentów w ich rozwoju historycznym i jakościowym tj. prawa kościelnego i cywilnego wynika istota działania Caritasu i jej podstawowe obszary działalności. Wszystko to zostało ujęte w Statucie Caritas Polska. Statut jest wyrazem posiadania osobowości prawnej, co jest równoznaczne – w przypadku osoby prawnej – z posiadaniem zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych. Statut określa powstanie, strukturę wewnętrzną osoby prawnej, a także organy, siedziba, zakres kompetencji, sposoby działania; pośród, których znajdujemy istotne i podstawowe obszary działalności Caritasu:

1. inicjatywy prowadzące do praktykowania miłości chrześcijańskiej wobec jednostek i grup społecznych
2. formacja charytatywna osób duchownych i świeckich
3. wyszukiwanie obszarów biedy i zaradzanie potrzebującym
4. organizowanie nadzwyczajnych akcji pomocy na rzecz ofiar klęsk żywiołowych, i wojen
5. współpraca Caritasu z innymi organizacjami charytatywnymi
6. współpraca z międzynarodowymi organizacjami charytatywnymi
7. przyjmowanie pomocy charytatywnej z zagranicy
8. organizowanie cyklicznych przedsięwzięć: „jałmużna wielkopostna”, „Wigilijne Dzień Pomocy Dzieciom”, Tydzień Miłosierdzia, coroczny wakacyjny wypoczynek dzieci i młodzieży
9. pomoc indywidualna adresowana do konkretnych osób i rodzin
10. jednorazowe akcje pomocy dla poszkodowanych.

Z perspektywy 10 lat działalności naszej Caritas Diecezjalnej możemy powiedzieć, że realizuje ona w pełni założenia statutowe. Z datą powstania tj. 1 września 1992r. jej dyrektor Ks. Prał mgr Tadeusz Herman a od września 2001r. wraz z wicedyrektorem Ks. mgr Dariuszem Kruczyńskim konsekwentnie – z widocznymi efektami – rozwijają naszą diecezjalną placówkę. Dziś podziwiamy nową siedzibę Caritas przy ulicy 3 Maja, a w niej nowootwartą aptekę Św. Brunona pod szyldem Caritas. A wcześniej należy wspomnieć o tym wszystkim co już istnieje od lat:

- struktura i pracownicy biura Caritas Diecezji Łódzkiej
- parafialna sieć zespołów charytatywnych
- stołówka dla ubogich i noclegowania przy ulicy Kościuszki
- stacje obsługi Caritas w Puńsku i Biała Piska
- warsztaty terapii zajęciowej w Gołdapi
- charytatywne akcje przedsięwzięte dla ubogich

---

¹² Statut Caritas Polskiej. op. cit.

- regularny punkt wydawania żywności
- regularne transporty z Niemiec z żywnością, odzieżą i meblami
- pomoc dla ofiar dotkniętych klęskami i żywiołami

Pragniemy dzisiaj, w Księdze Jubileuszu diecezjalnego zapisać kartę o bardzo istotnym wymiarze naszego chrześcijańskiego życia – całą kartę poświęcamy Caritas, a może i jedna karta to za mało - że nie zamykamy naszych serc przed naszymi braćmi ubogimi, których tak bardzo ukochał nasz Pan.